

Mannen som höll på att mista huvudet för sin kärlek till teatern.

Ur förordet till biografen om Anders Lindeberg

AV AMI LÖNNROTH OCH PER ERIC MATSSON

Hans stora idé var att få driva den i verklig mening svensk teater och avskaffa det kungliga teatermonopolet. Han lyckades så småningom men dömdes till döden på vägen. Med bilan hängande över sig utvecklade han en sällsynt produktivitet. Efter märkliga turer, som inte saknar sina dramatiska poänger, undgick han schavotten

När Anders Lindeberg den 1 november 1842, åtta år efter dödsdomen, invigde sin Nya Teater med plats för över 800 personer blev det årets stora kulturbegivenhet i huvudstaden. Det blev, kanske för

första gången i huvudstadens teaterliv, en renodlad svensk föreställning med svensk pjäs, svensk regissör och svensk musik. Allt vad Sverige hade av notabiliteter fanns på plats utom kungahuset och Svenska Akademiens ledamöter.

Efter många turer blev Lindebergs teater *Kungliga Dramatiska Teatern*. Vid 50-årsjubileet i kunglig närvaro upplästes en prolog, vars första vers lød:

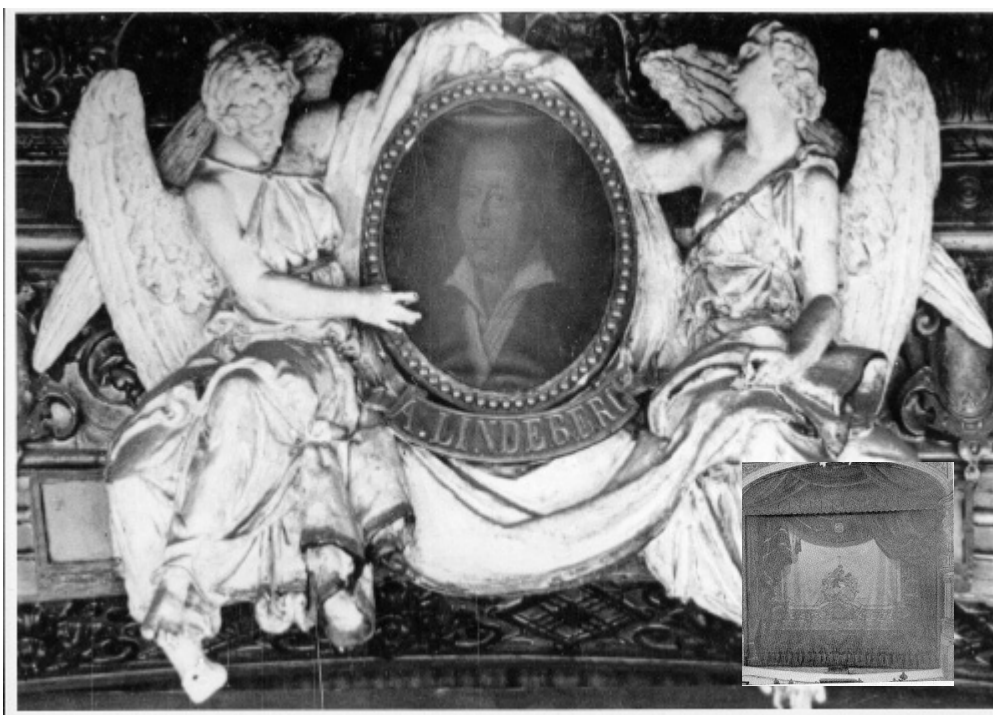
*Ett storverk var det dock som genomfördes
För femtio år se'n här utav en man,*

*Vars röst i tidens strider ofta hördes
Och som sitt drömda mål till slut
ock vann*

Anders Lindeberg var en mångsidig och oerhört produktiv man under första hälften av 1800-talet. Förutom teaterengagemanget var han publicist, tidningsägare, dramatiker och författare. I dag är han bortglömd även av en bildad allmänhet och i stort sett försvunnen ur vår litteraturhistoria, teaterhistoria, presshistoria och rättshistoria. På sin höjd är han ett pikant och ofta lite löjeväckande inslag i galleriet av 1800-talspersoner. Sanningen är nog närmast att han är ett offer för den kategorisering, som kännetecknar så mycket av vår humanistiska forskning.

När Lindeberg dog 1849 skrev Aftonbladet att vårt land sällan kunnat uppvisa "en karaktär av sådan ihärdighet i föresatser och deras utförande som hans". Sannolikt var det Aftonbladets grundare, den liberale Lars Johan Hierta, som skrev dessa rader. Lindeberg och Hierta var vänner och kolleger, ibland konkurrenter. Produktiviteten och mångsidigheten hade de gemensamt, i övrigt var de olika. De verkade under den period i vår presshistoria, som brukar kallas pressens slyngelålder. Av det etablerade samhället kallades de rabulister. Vägröjare är nog en bättre beteckning.

Majestätsförbrytaren Anders Lindebergs porträtt i olja hängde ovanför ridån till Kungliga Dramatiska Teaterns scen ända fram till 1908 då huset revs för att lämna plats åt Stockholms Enskilda Banks huvudkontor. Teatern flyttade till sin nuvarande plats vid Nybrokajen.

Emilie Flygare-Carlén

och Anders Lindeberg

Emilie Flygare-Carlén, född i Strömstad 1807, blev en av 1800-talets främsta och mest populära författare. Mest känd är hon för skärgårdsromanen *Rosen på Tistelön* från 1842 - en spänningsroman eller deckare i kvalitet klart överglänsande dagens prisade alster från samma landsända.

I *Minnen av svenskt författarliv 1840-1860* berättar hon under rubriken *Anders Lindeberg. Tre skiften av en mans levnad* om sina intryck av Lindeberg och ger också en biografisk skiss av honom. Emilie debuterade 1838 vid 31 års ålder med boken *Waldemar Klein*. I sina minnen berättar hon om sin vanda och sina tvivel inför debuten. I valet mellan Lars Hiertas Läsebibliothek och N. Thomsons kabinettsbibliothek hade hon valt att skicka sitt manuskript till Thomson därför att hon där hade sett små originalnoveller som hon kunde tävla med. Manuskriptet blev välkommet och på hösten 1838 skulle boken komma ut. Anders Lindeberg hade 1837 varit på en badresa till Strömstad, som året efter resulterat i boken *En badresa till Strömstad*.

Anders Lindeberg hade kvarlämnat ett mycket fördelaktigt minne i Strömstad och hans böcker lästes där flitigare än någonsin. Emilie fick som hon skriver ”en ljus idé” och skickade manuset också till Lindeberg, som hon då inte kände mer än till namnet. Och Lindeberg recenserade, som den förste, Emilies bok och hoppades att boken inte skulle bli hennes sista. ”Ja, där stod den verkligen, min första recension. Det är i höst fyrtio år sedan dess och därför inför jag här 1878 den kritik, varmed Lindeberg och Aftonbladet 1838 sände mig ut i världen.”

Sedan dröjde det inte länge förrän Emilie fick ett elegant rosenrött brev från *A.Lindeberg* och därmed började en brevväxling och senare bekantskap, som varade ända till Lindebergs död. Det första mötet ägde rum några dagar efter det Emilie som änka flyttat till Stockholm och bodde hos sin förläggare Thomson, som inte hade mycket till övers för ”Aftonbladsligan”. Så här skriver hon:

Nu öppnades dörren från salen och in i förmaket trädde en person, som jag i min enfaldiga föreställning ändå hade svårt att tro vara Lindeberg, ty sanningen var, såsom någon sagt, att han hade det utseende som karakteriseras i det enda ordet osynlig.

*M*en detta var endast mitt första intryck. I det följande ögonblicket hade jag erfarit hela väldet av den osynlighet som gömmer en själ, vilken, för att röja sin kraft och sitt värde, icke har behov av en storartad staty att härbergera dem. Huru ofta befinna sig ej själar av märkbart små dimensioner inlogerade i den ståtligaste yttre form; men det är stundom svårt att icke låta skalet, hurudant det än är, imponera på sig. Dock icke förgäves säger det gamla ordspråket: skenet bedrager!

*D*et var med en obeskrivligt godmodig och hjärtlig rörelse han trädde emot mig, bedjande mig vara välkommen till nya levnadsskiften under en ny horisont, och av hela den unga litterära falangen, jag sedan hos Dahlgren lärde känna, fanns ingen enda som på mig gjorde det intryck, som denne femtioårige allvarlige man med sin osynlighet. Jag glömde alla förmaningar, som jag erhållit, jag glömde både Thomson, Ar-

Emilie Flygare-Carlén vid 35 års ålder 1842. Efter en litografi av J.Cardon

widsson och kabinettsbibliothek, för att ensamt minnas, att jag här befann mig i närheten av den kraft, som troligen ännu skulle visa, att om den låtsades sova, så sov den dock aldrig riktigt. Medan den väntade på den lägliga stunden att fullt vakna, förrättade den alla slags tjänster i frihetens, råttådighetens och fosterlandskärlekens sak.

Anders Lindebergs stora dag den 1 november 1842 när Nya teatern invigdes bevistades naturligtvis av Emilie Flygare-Carlén och hennes man Johan Gabriel Carlén (Don Carlos). Den senare skrev en dikt som lästes vid hyllningarna efter föreställningen. Emilie skrev om begivenheten i sina ovan nämnda minnen av Lindeberg 1878. I Monica Laurizens gedigna biografi om Emilie Flygare-Carlén *En kvinnas röst* från 2007 finns många referenser till Anders Lindeberg.

Per Eric Mattsson